

BEDRIJVEN IN HET GROEN

12 VOORBEELDEN VAN GROENE BEDRIJVENTERREINEN

Voor gemeenten, bedrijven, projectontwikkelaars en ontwerpers

LANDSCHAPSBEHEER NEDERLAND

GROENE BEDRIJVENTERREINEN
VOORDELEN EN TIPS
 ZIE PAGINA 26 EN 27

HESSENPOORT
ZWOLLE

2

LARENSTEIN
DE BILT

4

BUSINESSPARK
ARNHEM

6

ECOPARK
EMMELOORD

8

FIVELPOORT
APPINGEDAM

10

PAPENDORP
UTRECHT

12

**AIRPORT
BUSINESS PARK**
AMSTERDAM OSDORP

14

EEMSPOORT
GRONINGEN

16

HET KLOOSTER
NIEUWEGEIN

18

IJSSELOORD 2
ARNHEM

20

DE BONS
GRAVE

22

ROERSTREEK ZUID
ROERMOND

24

Hessenpoort

Het visitekaartje van Zwolle

Als stad kom je soms voor ingrijpende uitbreidingskeuzes te staan. Voor Zwolle was de aanleg van bedrijventerrein Hessenpoort zo’n moment. Voor dit terrein werd voor het eerst de ‘sprong over de Vecht’ gemaakt. Een sprong die Zwolle alleen wilde maken als daar een ontwikkeling met kwaliteit tegenover stond. Om die kwaliteit te halen (en Hessenpoort tot een visitekaartje voor Zwolle te maken) is een uitgebreid Beeldkwaliteitsplan opgesteld. Een plan dat haar basis heeft in aanwezige natuur- en landschapswaarden en cultuurhistorische patronen. In dit plan worden onder andere uniforme erfafscheidingen geregeld. Veel van deze bedrijfskavelgrenzen hebben een groen karakter. De gemeente ziet de werking van dit plan als één van de successen achter de uitstraling die Hessenpoort nu heeft. Inzoomend op het terrein valt vooral de duidelijke groenstructuur op met veel bomen en water. Ecologisch beheer is hier de standaard. Er is een wandelpad om van de nieuwe natuur te kunnen genieten. Aansprekende elementen zijn plas-dras zônes en schrale hooilandvegetaties langs de waterassen. Er zijn inmiddels allerlei vogels gesignaleerd, zoals de watersnip en de oeverloper. Maar kijk ook niet verbaasd op als je op Hessenpoort een patrijs tegenkomt. Een mooie illustratie van de stelling dat dieren de relatieve rust op een bedrijventerrein kunnen waarderen.

Feiten

Naam	Bedrijventerrein Hessenpoort 1
Ligging	aan de A28, ten noordoosten van Zwolle
Type terrein	grootschalig/regionaal bedrijventerrein (milieucategorie 3 t/m 5)
Grootte terrein	150 hectare (bruto oppervlak)
Ontwikkelingsfase	Hessenpoort 1 is grotendeels gerealiseerd, momenteel wordt Hessenpoort 2 voorbereid
Initiatiefnemer	gemeente Zwolle
Bijzondere elementen	er is veel aandacht besteed aan zowel landschap-pelijke inpassing als ecologie op het terrein. De plattegrond is gestoeld op oude lijnen in het landschap (oude wegen en waterlopen). Deze lijnen vormen de 4 hoofdassen van het terrein, alle geaccentueerd door bomenrijen. Twee assen hebben een invulling met infra-structuur, twee assen zijn ecologisch ingericht. Met name de centrale wateras is interessant: er zijn ecologische oevers en plas-dras situaties gerealiseerd. De zone heeft tevens een functie als waterberging. Het terrein kent een uitgebreid systeem van regenwaterinfiltratie. Er wordt een Beeldkwaliteitsplan gehanteerd. Veel aandacht wordt besteed aan de buitenranden en daarmee aan de inpassing in het grotere geheel van het gebied. In de grondexploitatie is een bedrag op-genomen om aan de zuidkant van het terrein (buiten het plangebied) boscoullissen aan te leggen. De uiteindelijke achterkant van het terrein (= de oostgrens van het toekomstige Hessenpoort 2) wordt een 100 meter brede ecologische verbindingzône.
Contactpersoon	dhr. L. Dijkstra (gemeente Zwolle), tel (038)-49 89 111

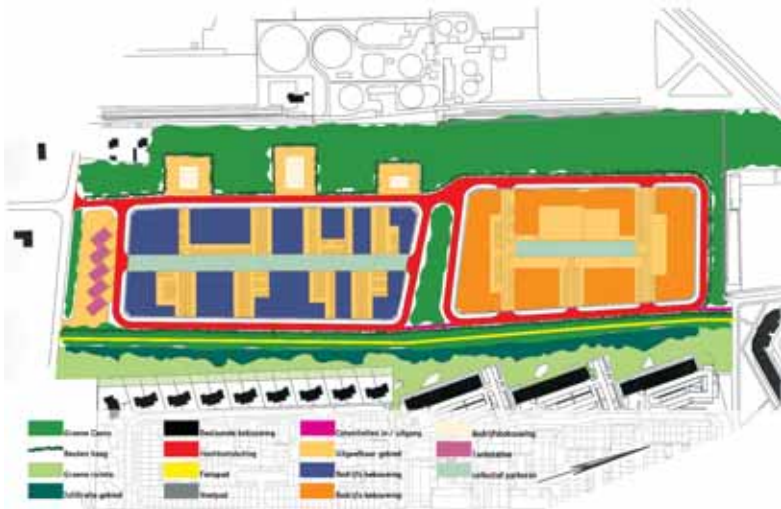
HESSENPOORT	
LARENSTEIN	
BUSINESSPARK ARNHEM	
ECOPARK	
FIVELPOORT	
PAPENDORP	
AIRPORT BUSINESS PARK AMSTERDAM OSDORP	
EEMSPORT	
HET KLOOSTER	
IJSSELOORD 2	
DE BONS	
ROERSTREEK ZUID	

Larenstein

Bedrijven denken mee over groen bedrijventerrein

Samen met de toekomstige gebruikers een bedrijventerrein inrichten. Een schijnbaar logische, maar voor een bedrijventerrein bijzondere situatie. Normaliter zijn bij een nieuw bedrijventerrein de toekomstige gebruikers onbekend. Zo niet bij bedrijvenpark Larenstein. Larenstein is opgezet voor bedrijven die elders in De Bilt ‘klem’ zitten. Vanaf het begin van de planvorming bood dit de gelegenheid de dialoog aan te gaan met deze bedrijven. En dit was geen overbodige luxe gezien de complexe opgave. Hoe verander je een mooi stukje groen op verantwoorde wijze in een bedrijventerrein? En wel zo dat omwonenden daar mee kunnen leven? Onder andere door extra strenge eisen te stellen aan de vormgeving van bedrijfspanden, de wijze van parkeren en de organisatie van het toekomstig beheer. Door intensief ruimtegebruik centraal te stellen. En door het behoud van mooie oude bomen onderdeel van je plan te maken. Om draagvlak voor deze ‘extra’s’ bij de bedrijven te krijgen was het van grote waarde dat ze zelf stapsgewijs konden meedenken. En hun eigen creativiteit konden inzetten bij het bedenken van oplossingen voor de lastige vraagstukken. Het uiteindelijke plan presenteert het terrein als een bril. In de glazen wordt groen weggehaald, in het montuur wordt extra groen toegevoegd. Het eindresultaat is een groene omkadering met de bedrijven daarbinnen. Het is tot slot een vak apart gebleken om voor zo’n terrein een sluitende grondexploitatie op te stellen. Maar subsidies maakten het gelukkig mogelijk het terrein betaalbaar te houden.

Feiten	
Naam	Bedrijvenpark Larenstein
Ligging	aan de westkant van De Bilt
Type terrein	kleinschalig gemengd/lokaal terrein (t/m milieucategorie 3)
Grootte terrein	18 ha. (bruto oppervlak)
Ontwikkelingsfase	het betreft herontwikkeling van een voormalig defensie terrein annex sportpark. Start werkzaamheden in 2005.
Initiatiefnemer	gemeente De Bilt
Ontwerp	BUROBEB
Bijzondere elementen	de basis van het bedrijventerrein is een waardevol groen gebied met veel bomen. Veel van dit groen, met name aan de randen, wordt als “groen casco” voor het bedrijventerrein gebruikt. De ecologische waarde van dit groene casco wordt versterkt. Er komt een parkzone met inheemse vegetatie en ecologisch beheer. Voor zowel werknemers als omwonenden zijn wandelvoorzieningen gepland.
Contactpersoon	dhr. W. Grift (gemeente De Bilt), tel (030) 22 89 425

HESSENPOORT

LARENSTEIN

BUSINESSPARK
ARNHEM

ECOPARK

FIVELPOORT

PAPENDORP

AIRPORT
BUSINESS PARK
AMSTERDAM OSDORP

EEMSPORT

HET KLOOSTER

IJSSELOORD 2

DE BON'S

ROERSTREEK ZUID

BusinessPark Arnhem

Werken tussen de bomen

Er zullen niet veel bedrijventerreinen zijn waarvan de ontstaansgeschiedenis begint met een heuse baron. BusinessPark Arnhem is zo'n terrein. Baron Van Pallandt verkocht in de twintiger jaren zijn landgoed Den Brink aan de KEMA, met de bedoeling het landgoed ook na zijn dood als één geheel in stand te houden. En onder een bijzondere voorwaarde: de KEMA mocht alleen gebouwen neerzetten zodanig dat 's zomers, als de bomen bladeren hebben, je van het ene gebouw het andere niet kunt zien. Die voorwaarde wordt nog steeds gehanteerd en draagt in belangrijke mate bij aan de rustieke uitstraling van het bedrijvenpark. Wat ook een belangrijke factor is geweest is dat het groen de directie altijd na aan het hart heeft gelegen. Dit heeft het beheer en onderhoud op cruciale momenten net de juiste stimulans gegeven. Het park is opgezet in de Engelse landschapsstijl. Er wordt op bescheiden schaal aan ecologisch beheer gedaan: recent zijn experimenten opgezet met verschaalde graslandjes en bloemenranden. Als dit bevalt (ook bij de bedrijven) wordt dit wellicht uitgebreid. Een leuk cultuurhistorisch detail tot slot is dat op het terrein resten van de IJssellinie terug te vinden zijn.

Feiten	
Naam	BusinessPark Arnhem
Ligging	aan de N225, aan de westkant van Arnhem
Type terrein	kantorenpark en gemengd bedrijventerrein (t/m milieucategorie 2)
Grootte terrein	50 hectare (bruto oppervlak)
Ontwikkelingsfase	het terrein is gerealiseerd, er zijn plannen voor (her/door)ontwikkeling van een deel van het terrein
Initiatiefnemer	per 24 mei 2005 is het BusinessPark overgenomen door TCN Property Projects
Bijzondere elementen	BusinessPark Arnhem is een voor Nederland uniek bedrijvenpark. Het betreft een oud landgoed met aangrenzende terreinen, waar kantoren en laboratoria op geplaatst zijn. Het terrein heeft het karakter van een bosachtig park met open plekken. Het groen wordt nadrukkelijk als 'unique selling point' van het terrein gezien. Fauna is volop aanwezig; van diverse soorten vogels, vossen tot (verdwaalde) herten. Het beheer is erop gericht de natuurlijke uitstraling van het terrein te versterken. Monumentale bomen krijgen extra zorg. Succesfactor van het beheer is dat er, al van oudsher, altijd een gedegen groenbeheerplan is. Dit beheerplan maakt integraal onderdeel uit van het parkmanagementpakket. Om de bekendheid van het park te vergroten, worden er af en toe exposities en theatervoorstellingen gehouden. Tevens is er een permanente kunstwandelparkroute. dhr. R. Boeren (TCN Property Projects), e-mail: r.boeren@tcnpp.com en mw. C.C. Koel (Grontmij Parkmanagement), e-mail: conny.koel@grontmij.nl
Contactpersoon	

HESSENPOORT

LARENSTEIN

BUSINESSPARK
ARNHEM

ECOPARK

FIVELPOORT

PAPENDORP

AIRPORT
BUSINESS PARK
AMSTERDAM OSDORP

EEMSPORT

HET KLOOSTER

IJSSELOORD 2

DE BON'S

ROERSTREEK ZUID

EcoPark

Duurzaamheid in het kwadraat

Het EcoPark in Emmeloord is in veel opzichten een bijzonder bedrijventerrein. Niet in de laatste plaats omdat het een geheel privaat initiatief betreft. Het verhaal van het EcoPark begint in 1996. Een aantal ondernemers uit Emmeloord vat het idee op “nu eens een écht duurzaam bedrijventerrein te gaan ontwikkelen”. Dat hebben ze geweten. Voor allerlei technische aspecten moest pionierswerk verricht worden. Extra onderzoek was op vele fronten nodig. En ook de overheids-procedures bleken niet altijd voorbereid op de vooruitstrevende ideeën. Een tegenslag was dat het plan voor hergebruik van gezuiverd afvalwater de prullenmand in kon. De mislukte pilot met huishoudwater in Leidsche Rijn had tot in Emmeloord zijn gevolgen. Gelukkig waren er ook tus-sentijdse stimulansen. In 2001 werd voor het ontwerp van een woon-werkunit voor het EcoPark, gebaseerd op het IDF bouwsysteem, de tweejaarlijkse Houtinnovatieprijs gewonnen. Aan het eind van de rit blijkt dat de aanhouder wint. Eind 2003 is de schop in de grond gegaan. Het suc-ces van het plan zoals dat nu uitgevoerd wordt heeft alles te maken met een zeker idealisme, veel enthousiasme en nog veel meer doorzettingsvermogen bij de projectontwikkelaar, die dit concept heeft willen neerzetten.

Feiten

Naam	EcoPark Emmeloord
Ligging	aan de A6, ten oosten van Emmeloord
Type terrein	bedrijvenpark voor kleine en middelgrote bedrijven (milieucategorie 1 t/m 3), met deels woon-werk units
Grootte terrein	12 hectare (bruto oppervlak)
Ontwikkelingsfase	het terrein wordt momenteel uitgegeven, in 2004 is gestart met de bouw van de eerste bedrijfspanden
Initiatiefnemer	BGM projectontwikkeling in samenwerking met architecten Renz Pijnenborgh en Jôn Kristinsson, landschapsarchitect Dick Haver Droeze en juriste Liedewij Haver Droeze
Bijzondere elementen	in de opzet van het terrein is duurzaamheid integraal als uitgangspunt genomen voor zowel water- en energiebeheer, gebouwde en onbebouwde omgeving, inrichting en beheer. Groen en blauw op het terrein worden volgens ecologische principes ingericht én beheerd. Een bijzonder uitgangspunt is dat geprobeerd wordt toekomstige uitbreidingsruimte van bedrijven een tijdelijke groene invulling te geven. De vormgeving van het terrein speelt in op de structuren van het omliggende landschap. Bijzonder is de groepering van bedrijfskavels in clusters met per cluster een 'hofje' voor groen en parkeren. Een centrale waterboulevard vormt het visitekaartje van het terrein. Om het duurzame karakter op lange termijn te waarborgen, is een Vereniging van Eigenaren opgericht, die verantwoordelijk is voor het terreinbeheer van de gemeenschappelijke gronden en het faciliteren van de verschillende parkmanagementvoorzieningen. Dit draagt bij aan een hoogwaardige uitstraling van het park en brengt bovendien collectieve kostenvoordelen met zich mee.
Contactpersoon	dhr. R. Vissers (BGM Projectontwikkeling), tel (0527) 610279

HESSENPOORT

LARENSTEIN

BUSINESSPARK
ARNHEM

ECOPARK

FIVELPOORT

PAPENDORP

AIRPORT
BUSINESS PARK
AMSTERDAM OSDORP

EEMSPOORT

HET KLOOSTER

IJSSELOORD 2

DE BON'S

ROERSTREEK ZUID

Fivelpoort

Ondernemen met hoofd en hart

Het gebeurt niet vaak dat je op een bedrijventerrein vier manshoge informatieborden aantreft over de ontwikkelingsmogelijkheden van egel, vleermuis, gierzwaluw en dagvlinders. Met als leus “De natuur naast de deur”. Toch is dit de realiteit op bedrijvenpark Fivelpoort. Fivelpoort wil met gerichte actie de natuur het bedrijventerrein ophalen. Die natuur bevindt zich onder andere in een klein natuurgebied aan de noordkant. Via verbindingzones wordt dit natuurgebied gekoppeld aan de groen-blauwe entreezone van het terrein. Op het terrein zelf moeten zoveel mogelijk fourageer- en schuilplaatsen voor diersoorten komen. Bedrijven worden aangemoedigd een nestkastje op te hangen of in een spouwmuur plaats te bieden aan vleermuizen. Maar ook het in een verloren hoekje neerleggen van een stapel stenen of wat boomstammetjes levert een bijdrage. Dit alles vanuit de filosofie dat een groene, vriendelijke omgeving goed is voor de mensen die op het terrein gaan werken. Fivelpoort heeft daaraan de mooie slogan “ondernemen met hoofd en hart” gekoppeld.

Feiten

Naam	Bedrijvenpark Fivelpoort
Ligging	aan de N33 ten zuiden van Appingedam
Type terrein	bedrijvenpark voor kleine en middelgrote bedrijven (t/m milieucategorie 3)
Grootte terrein	45 hectare (bruto oppervlak)
Ontwikkelingsfase	het terrein wordt momenteel uitgegeven, in 2005 is gestart met de bouw van de eerste bedrijfs-panden
Initiatiefnemers	gemeente Appingedam, gemeente Delfzijl en Groningen Seaports
Bijzondere elementen	bijzonder is niet alleen dat een relatief grote oppervlakte aan ecologisch groen en blauw wordt besteed, maar ook dat dit landschappelijke aspect nadrukkelijk een rol speelt in de communicatie over het terrein. Veel aandacht gaat uit naar door bedrijven te nemen faunamaatregelen, gericht op vier doelsoorten: vleermuizen, gierzwaluwen, egels en dagvlinders. Om de faunamaatregelen in de praktijk te brengen worden gevestigde bedrijven cursussen over vleermuizen en vlinders aangeboden. Ook worden speciale dakpannen voor zwaluwen ter beschikking gesteld en worden tien egelhuizen geplaatst. Beheer en inrichting van de openbare ruimte zullen zoveel mogelijk op de plannen afgestemd worden. Naast het accent op natuur spelen ook duurzaamheidsaspecten een belangrijke rol op het terrein. Via de opgezette Coöperatie Bedrijvenpark Fivelpoort wordt invulling gegeven aan parkmanagement en duurzaam beheer op de lange termijn.
Contactpersoon	dhr. N. van der Pool (Fivelpoort CV), tel (0596) 859 901

HESSENPOORT

LARENSTEIN

BUSINESSPARK
ARNHEM

ECOPARK

FIVELPOORT

PAPENDORP

AIRPORT
BUSINESS PARK
AMSTERDAM OSDORP

EEMSPORT

HET KLOOSTER

IJSSELOORD 2

DE BONS

ROERSTREEK ZUID

Papendorp

Een tuin voor na vijfen

Kantorenpark Papendorp komt ruim, groen en verzorgd over op de bezoeker. Dit mag je misschien verwachten van een modern kantorenpark. Maar dat er midden op de locatie een nieuw volkstuinencomplex is gesitueerd, is zonder meer bijzonder. Volkstuinencomplex Groenewoud heet de innovatie. Met fraaie rode hekken zijn 150 tuinen afgebakend. Het Projectbureau Leidsche Rijn heeft samen met de Volkstuindersvereniging gekozen voor één type tuinhuisje, waardoor er rust in het park wordt gecreëerd. De volkstuinders zelf kunnen aangeven of ze al dan niet een huisje in hun volkstuin willen plaatsen. Een openbaar wandelpad dwars door het complex faciliteert de nieuwsgierige lunchwandelaar. Het idee van het plan is dat er met het volkstuincomplex groen ‘met een ziel’ op de kantorenlocatie komt. Het feit dat volkstuinders ook ’s avonds en in het weekeinde actief zijn heeft bovendien een positief effect op de sociale veiligheid. Verder valt op het terrein de bijzondere architectuur op. Dit was in 2004 aanleiding om Papendorp centraal te stellen in de Dag van de Architectuur. Aandacht voor cultuurhistorie is terug te zien in de naam: Papendorp was een 11^e eeuwse ontginningsgebied van de kerk. Maar ook in het behoud van enkele elementen uit het oude polderlandschap, zoals boomgaarden, populieren en eiken.

Feiten	
Naam	kantorenpark Papendorp
Ligging	aan de A12/A2, aan de zuidwestkant van Utrecht (Leidsche Rijn)
Type terrein	hoogwaardige kantoren- en bedrijvenlocatie (t/m milieucategorie 3)
Grootte terrein	32 hectare (bruto oppervlakte)
Ontwikkelingsfase	de locatie is deels gerealiseerd, deels nog in ontwikkeling
Initiatiefnemer	gemeente Utrecht, Projectbureau Leidsche Rijn
Stedenbouwkundige supervisor	Bureau Wissing, Peter Verschuren
Landschapsadviseur	West 8, Edwin van der Hoeven
Bijzondere elementen	Papendorp wordt ingericht als een hoogwaardige locatie met veel kantoren in een landschappelijke setting. Een groot deel van de openbare ruimte wordt ingericht met groen en water. Ook op de kavels zelf wordt aan de inrichting veel aandacht besteed. Bijzonder element op deze locatie is een nieuw volkstuinencomplex. Dit complex bevindt zich midden in het kantorengedrag en is ontworpen door West 8. Er is op de locatie relatief veel aandacht besteed aan de wandelaar en fietser. Om de kwaliteit van Papendorp ook op langere termijn op hoog niveau te houden is een parkmanagementvereniging opgericht. Zij bewaakt de kwaliteit van de openbare ruimte en de private kavels. In de vereniging zijn alle kantoren en bedrijven op de locatie vertegenwoordigd waardoor gemeente en bedrijven gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor onder andere het onderhoud en beheer van de buitenruimte.
Contactpersoon	mw. S. Elion-de Haan (gemeente Utrecht), tel (030) 286 37 86

HESSENPOORT

LARENSTEIN

BUSINESSPARK
ARNHEM

ECOPARK

FIVELPOORT

PAPENDORP

AIRPORT
BUSINESS PARK
AMSTERDAM OSDORP

EEMSPORT

HET KLOOSTER

IJSSELOORD 2

DE BONDS

ROERSTREEK ZUID

Airport Business Park Amsterdam Osdorp

Groene gevels op zichtlocaties

Ecologie en economie, ze staan vaak op gespannen voet. Maar in de Amsterdamse Lutkemeerpolder wordt een bedrijventerrein ontwikkeld op basis van verzoening van natuur en bedrijvigheid. Een plan dat werkelijkheid is geworden door het enthousiasme van de betrokkenen bij stadsdeel Osdorp van de gemeente Amsterdam. Uitgangspunt is dat de natuur op alle mogelijke manieren het nieuwe bedrijventerrein ‘ingetrokken’ wordt. Niet alleen omdat dat leuk is voor de hier voorkomende ringslang en watersalamander. Maar ook omdat er bewust geïnvesteerd wordt in een ‘bedrijventerrein van de toekomst’. Een terrein waar het prettig toeven is verkoopt beter is de overtuiging van de initiatiefnemers. Bedrijven gaan zelf meehelpen het terrein een groene uitstraling te geven. Tenminste 10% van de eigen kavel moet met groen of water ingericht worden. En op deze 10% mag vervolgens niet geparkeerd worden. Voor de invulling van het groen wordt bedrijven gevraagd inheems plantmateriaal te gebruiken. Dan sluit het groen optimaal aan op de omgeving. Ook bijzonder is het concept van groene gevels op zichtlocaties. Een leuk detail tot slot is dat het toekomstig tramtracé een tijdelijk recreatieve invulling met kunstobjecten krijgt. Zo wordt een heuse kunstroute gecreëerd op deze vrij liggende strook grond.

Feiten

Naam	Airport Business Park Amsterdam Osdorp
Ligging	aan de westkant van de gemeente Amsterdam in stadsdeel Osdorp
Type terrein	gemengd/luchthavengebonden bedrijventerrein (t/m milieucategorie 3)
Grootte terrein	74 hectare (bruto oppervlak)
Ontwikkelingsfase	het terrein bestaat uit drie deelgebieden. Deelgebied 1 (30 ha. bruto) is bouwrijp gemaakt en qua groen en blauw deels al ingericht. De uitgifte van kavels is in 2005 gestart.
Initiatiefnemers	Stadsdeel Osdorp van de gemeente Amsterdam en Schiphol Area Development Company NV (SADC)
Bijzondere elementen	het terrein ligt tegen de Groene As aan. Dit is een ecologische verbingszone tussen het Amsterdamse Bos en Spaarnwoude. Het bedrijventerrein krijgt daarom aan de rand een ecologische invulling. Op het bedrijventerrein komen veel groene elementen, zoals hoge terpen met bomen erop en (op zichtlocaties voorgescreven) groene vegetatiewanden van bedrijfspanden. Er gaat veel aandacht naar zichtlijnen. Het achterliggende idee is het typerende verre zicht van het oorspronkelijke polderlandschap zo te bewaren. Inrichting en beheer van het groen en blauw vinden in principe plaats op basis van ecologische uitgangspunten. Op en rond het terrein komen voorzieningen voor de recreant: een kunstroute, wandel- en fietspaden, bankjes en andere rustpunten. Hierdoor kunnen zowel werknemers, omwonenden als recreatieve passanten gebruik maken van dit groene terrein.
Contactpersoon	dhr. L. van Velzen (Stadsdeel Osdorp), tel (020) 518 0800 en mw. H.I. van der Meer (SADC), tel (020) 6532 460

HESSENPOORT

LARENSTEIN

BUSINESSPARK
ARNHEM

ECOPARK

FIVELPOORT

PAPENDORP

AIRPORT
BUSINESS PARK
AMSTERDAM OSDORP

EEMSPORT

HET KLOOSTER

IJSSELOORD 2

DE BONS

ROERSTREEK ZUID

Eemspoort

Een bedrijventerrein met ruimtelijk geheugen

De rivier de Hunze heeft in de geschiedenis van de stad Groningen een belangrijke rol gespeeld. De aanleg van het Winschoterdiep had echter tot gevolg dat de rivier al in de dertiende eeuw van haar oorspronkelijke toevoer werd afgesneden. Op veel plaatsen resteerde niet meer dan een slootje. Tot eind jaren negentig de gemeente Groningen het bedrijventerrein Eemspoort ging ontwikkelen. En die ontwikkeling wilde aangrijpen om via herstel van de Hunze het ‘ruimtelijk geheugen van stad en ommeland’ zichtbaar te maken. In het kader van een landelijke regeling voor intensief ruimtegebruik (StIR) werd subsidie aangevraagd en verkregen. Onder het motto “een groen bedrijfsgebied kan ook een bedrijvig groengebied zijn” kreeg de Hunzezone daadwerkelijk vorm. Om de plannen vorm te geven en de uitvoering te begeleiden werd het Hunzeplatform opgericht. Ook van ondernemerszijde is hierin enthousiast geparticipeerd. De Hunzezone wordt overgedragen aan de Stichting Het Groninger Landschap. Verder zijn op basis van cultuurhistorische kennis een hoogstamfruitboomgaard en een hakhoutwal aangelegd op de grens met het bedrijventerrein.

Feiten	
Naam	Eemspoort
Ligging	aan de A7, aan de zuidoostkant van Groningen
Type terrein	gemengd bedrijventerrein (t/m milieucategorie 4/5)
Grootte terrein	112 ha (bruto oppervlak)
Ontwikkelingsfase	het terrein is deels al uitgegeven, deels nog in ontwikkeling
Initiatiefnemer	gemeente Groningen
Bijzondere elementen	het element dat Eemspoort bijzonder maakt is een landschappelijk ingerichte strook langs het ‘herstelde’ riviertje de Hunze. De zone is 50-100 meter breed en functioneert als een ecologische verbinding. De kavels grenzend aan de Hunzestrook zijn louter bestemd voor kleinschalige bedrijven. Hier gelden speciale inrichtingseisen om een goede inpassing in de (stads)natuurlijke omgeving te realiseren.
Contactpersoon	dhr. W. Veldstra (stadsecoloog gemeente Groningen), tel (050) 36 78 314

HESSENPOORT

LARENSTEIN

BUSINESSPARK
ARNHEM

ECOPARK

FIVELPOORT

PAPENDORP

AIRPORT
BUSINESS PARK
AMSTERDAM OSDORP

EEMSPOORT

HET KLOOSTER

IJSSELOORD 2

DE BONIS

ROERSTREEK ZUID

Het Klooster

Bedrijven als oprukkende legertroepen

Bedrijvenpark Het Klooster is een mooi voorbeeld van hoe je een economische ontwikkeling kunt verbinden met de omgeving. Allereerst via de geschiedenis. Het plangebied ligt in een inundatieveld van de voormalige Nieuwe Hollandse Waterlinie. Oftewel een gebied dat in oorlogssituaties onder water kon worden gezet. De krijgsgeschiedenis zal hier de komende jaren herleven. De bedrijven die gaan komen zullen als oprukkende legertroepen het gebied aanvallen en veroveren. Is dat een mooie metafoor, de waterlinie komt ook fysiek terug door aan de randen van het terrein brede waterrijke zones te realiseren en de bedrijven aan de Nieuwe Hollandse Waterliniezijde met de voeten in het water te laten staan. Verbinding met de omgeving is ook gezocht en gevonden in overleg met de groengroepen van Nieuwegein. Samen met hen is bekeken hoe de waardevolle natuur in het gebied het beste kan worden ingepast en gecompenseerd. De grote deskundigheid en gebiedskennis heeft al veel goede suggesties opgeleverd. Er worden nu plannen uitgewerkt, zoals het verplanten van enkele grote bomen en de aanleg van een amfibieënpoel. En het eerste resultaat is al geboekt: met vrijkomend snoeihout is een rij knotwilgen op het terrein weer compleet gemaakt.

Feiten

Naam	Bedrijvenpark Het Klooster
Ligging	aan de A27, ten oosten van Nieuwegein
Type terrein	gemengd/regionaal bedrijventerrein (t/m milieucategorie 4)
Grootte terrein	105 hectare (bruto oppervlakte)
Ontwikkelingsfase	de eerste uitgifte is voorzien voor 2005-2006
Initiatiefnemer	gemeente Nieuwegein
Ontwerp	SAB Amsterdam
Bijzondere elementen	het plan voor Het Klooster is in hoge mate beïnvloed door de cultuurhistorie van de regio. De voormalige Nieuwe Hollandse Waterlinie komt prominent terug in het ontwerp van het terrein. Advies is hierbij onder andere verkregen van het nationale projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het doen herleven van de waterlinie had tot gevolg dat de oppervlakte die in het plan aan groen en blauw wordt besteed halverwege de planvorming behoorlijk is uitgebreid. Maar het gebied kent meer cultuurhistorie. Ook het oude patroon van het slagenlandschap komt middels een noord-zuid verkaveling in het terrein terug. Bijzonder is verder dat er in een vroeg stadium veel overleg is geweest met lokale groengroepen waardoor bestaande ecologische waarden beter dan anders het geval was geweest in het plan zijn verwerkt. Dit mede onder invloed van de compensatie die moet plaatsvinden op basis van de Flora- en Faunawet. Er komen verschillende ecologische zones door/langs het terrein. Hierbij zijn elementen als plas-draszonen, grienden, knotwilgen en boomgaarden voorzien. Ook aan de fietsende recreant is gedacht: er komen verscheidene (doorgaande) fietspaden over en langs het terrein.
Contactpersoon	dhr. M. Haverkamp (gemeente Nieuwegein), tel (030) 60 712 72

HESSENPOORT

LARENSTEIN

BUSINESSPARK
ARNHEM

ECOPARK

FIVELPOORT

PAPENDORP

AIRPORT
BUSINESS PARK
AMSTERDAM OSDORP

EEMSPOORT

HET KLOOSTER

IJSSELOORD 2

DE BONS

ROERSTREEK ZUID

IJsseloord 2

Groen bedrijvenpark op voormalige vuilstort

Op de plek waar nu het moderne bedrijvenpark IJsseloord 2 ligt was ooit een vuilnisterrein gesitueerd. Alleen de prominent aanwezige groene heuvel herinnert hier nog aan. In de heuvel gaat het vuil schuil, dat voorheen in kleiputten langs de rivier gestort werd. IJsseloord 2 heeft als filosofie dat het in alle opzichten eenheid en kwaliteit wil uitstralen. Door het terrein af te stemmen op een slimme mix van hoogwaardige kantoren en gemengde bedrijven is er financiële ruimte ontstaan om die kwaliteit ook daadwerkelijk te realiseren. Kwaliteit die als het aan de initiatiefnemers ligt ook duurzaam is en tot in lengte der dagen gehandhaafd blijft. Iets wat voor een bedrijventerrein geen vanzelfsprekendheid is. Groen op het terrein komt behalve in de landschapsheuvel terug in groene lijnen van bomen, struiken en hagen. En in de ecologische zone langs de IJssel. Hier ligt op de oude Schaapdijk een fraaie fietsroute. Werknemers komen hier als speciale attractie een tussen rivier en bedrijven ingeklemde boerderij tegen. Het is zuivelboerderij IJsseloord, waar vandaan ’s zomers bijna 100 koeien de uiterwaarden inlopen. Dat zijn overigens niet de enige dieren die je op IJsseloord tegenkomt. Ook konijnen spurten er lustig rond.

Feiten

Naam	Businesspark IJsseloord 2
Ligging	aan de A12, aan de zuidoostkant van Arnhem
Type terrein	gemengd/regionaal bedrijventerrein (t/m milieucategorie 4)
Grootte terrein	57 hectare (bruto oppervlak)
Ontwikkelingsfase	het terrein is deels gerealiseerd, deels nog in ontwikkeling
Initiatiefnemers	Ballast Nedam en de Giesbers Groep
Coördinerend architect	Philip Vencken (GroupA Aukett)
Bijzondere elementen	IJsseloord 2, ontwikkeld door private partijen, heeft als filosofie dat een bedrijventerrein mooi moet zijn en dat mensen zich er prettig moeten voelen. Groen staat er hoog in het vaandel. Beeldbepalend is de groene heuvel die het hele terrein domineert en de lunchwandelaar fraai uitzicht over zijn of haar werkomgeving biedt. Langs de IJssel wordt een ecologische zone aangelegd. Elders op het terrein komt het groen terug in groenstroken, boomgroepen en daktuinen. Ook aan de wandelaar en fietser is bovengemiddeld gedacht. Om de uitstraling van het terrein te bewaken worden alle bouwplannen getoetst door een coördinerend architect. Eenheid in bouwstijlen is hierbij het hoofddoel. Ook belangrijk in de kwaliteitsbewaking is dat alle bedrijven verplicht lid worden van de Vereniging Van Eigenaren (VVE). Bedrijven zijn hiermee mede-eigenaar van de openbare ruimte. De VVE is verantwoordelijk voor het totale beheer van het park.
Contactpersoon	dhr. K. Post (Ballast Nedam), tel (026) 364 62 14

HESSENPOORT

LARENSTEIN

BUSINESSPARK
ARNHEM

ECOPARK

FIVELPOORT

PAPENDORP

AIRPORT
BUSINESS PARK
AMSTERDAM OSDORP

EEMSPOORT

HET KLOOSTER

IJSSELOORD 2

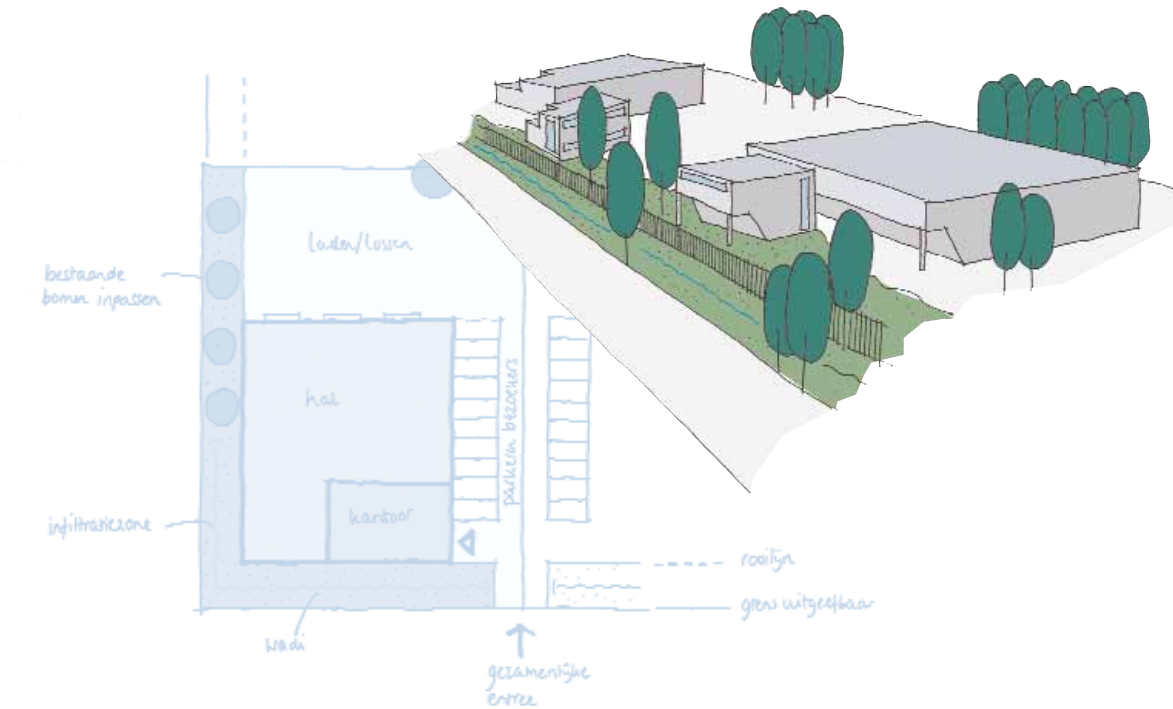
DE BONDS

ROERSTREEK ZUID

De Bons

Met minder groen een mooier terrein

Hoe vorm je een oud defensiecomplex om tot bedrijventerrein? In Grave zijn voor de transformatie van de Generaal de Bonskazerne tot bedrijvenpark twee plannen gemaakt. Plannen die in samenhang inzicht geven in de mogelijkheden die je hebt bij zo’n terrein. Het eerste plan ging uit van een state of the art bedrijvenpark met fraaie gazons en dito vijverpartijen. Een mooi plan, maar onbetaalbaar door de grote oppervlaktes groen en blauw. En wat doen gazons en vijvers eigenlijk in het Brabantse zandlandschap? Die laatste vraag, samen met het idee meer te doen met de unieke militaire historie van het terrein, bracht Rijksbouwmeester Jo Coenen naar Grave. Jo Coenen kwam, zag en overwon. Tijdens een aantal ontwerpateliers werd een geheel nieuw plan gemaakt. Een plan dat de mooiste gebouwen overeind houdt en kiest voor behoud van de oude bomen. Een plan ook dat aansluit op de lijnen van het omringende landschap. Het nieuwe ontwerp is enthousiast ontvangen en staat aan de basis van het uiteindelijke masterplan. De oppervlakte die aan groen wordt besteed is nu kleiner dan in de oorspronkelijke plannen. Maar kwantiteit en kwaliteit zijn twee verschillende zaken. In Grave is de conclusie dat er met minder groen een mooier bedrijvenpark wordt gerealiseerd.

Feiten

Naam	Bedrijvenpark De Bons
Ligging	ten zuiden van Grave
Type terrein	kleinschalig gemengd/lokaal terrein (t/m milieucategorie 3)
Grootte terrein	8 ha (bruto oppervlakte)
Ontwikkelingsfase	het betreft de herontwikkeling van een gedeelte van een voormalig defensie terrein (Generaal de Bonskazerne). Start werkzaamheden in 2005. gemeente Grave
Initiatiefnemer	het betreft een klein terrein met veel al wat oudere bomen. De bomen zijn nauwkeurig geïnventariseerd en hebben zoveel mogelijk een plek gekregen in het ontwerp. De bomen zorgen onder andere voor een groene omheining van het terrein. Het ontwerp zoekt aansluiting op enerzijds lijnen in het landschap (houtwallen), anderzijds het verkavelingspatroon van het oude kazerneterrein. Zo wordt een voormalig exercitie terrein benut als parkeerterrein. Een aantal van de monumentale gebouwen blijft behouden (gedacht wordt aan gebruik als bedrijfsverzamelgebouw). Er is een zichtlijn ingepland naar een aangrenzend terreingedeelte. Dit gedeelte van de voormalige Generaal de Bonskazerne is nu in gebruik als asielzoekerscentrum. De zichtlijn maakt het mogelijk om dit terreingedeelte in de toekomst bij het bedrijvenpark te trekken. De bedrijven die zich op het terrein gaan vestigen zullen grotendeels elders vanuit Grave komen. Waar mogelijk wordt in het plan dan ook voorgesorteerd op specifieke wensen van lokale ondernemers.
Bijzondere elementen	dh. H.J. Weenink (gemeente Grave), tel (0486) 477261

Contactpersoon

HESSENPOORT

LARENSTEIN

BUSINESSPARK
ARNHEM

ECOPARK

FIVELPOORT

PAPENDORP

AIRPORT
BUSINESS PARK
AMSTERDAM OSDORP

EEMSPORT

HET KLOOSTER

IJSSELOORD 2

DE BON

ROERSTREEK ZUID

Roerstreek Zuid

Bedrijventerrein steunt knoflookpad

Een bedrijventerrein ontwikkelen wordt steeds complexer. Is het aanleggen van bedrijfskavels en wegen nog redelijk overzichtelijk, de juiste aandacht schenken aan milieu, natuur en cultuurhis-
torie is een heel ander verhaal. Bij het Roermondse bedrijventerrein Roerstreek Zuid hebben de
initiatiefnemers wat dat betreft alles uit de kast moeten halen, inhoudelijk en financieel. Het
bedrijventerrein bleek namelijk in een buitengewoon waardevol gebied gepland te zijn.
Allereerst archeologisch: er bevinden zich vuistbijlen en speerpunten van de prehistorische St.
Michielsbergcultuur op het terrein. En uit iets later tijd de resten van een Romeinse weg. Als klap
op de vuurpijl bleek dat de zeldzame knoflookpad er in een oud poeltje zijn huisvesting had
gevonden. Met name dit feit maakte dat het roer halverwege om moest. Op grond van de Flora-
en Faunawet diende er een nieuw leefgebied voor de pad aangelegd te worden. Dit is gebeurd.
Gelijktijdig met het bedrijventerrein is een natuurgebied aangelegd. Pal ernaast, met poelen en
bosaanplant als voornaamste elementen. Het beheer van het gebied wordt gedaan door leerlin-
gen van het Agrarisch Opleidingencentrum dat het natuurterrein geadopteerd heeft. Het klinkt
paradoxaal, maar de komst van Roerstreek Zuid is waarschijnlijk de redding van de knoflookpad
geweest. In plaats van een paar bijna verdroogde poelen staat hem nu een speciaal toegerust
natuurgebied ter beschikking. De ondernemers op het terrein kunnen als sluitstuk van dit alles
hun gasten op een mooi verhaal trakteren. Naar keuze een verhaal over prehistorische wapens of
zeldzame amfibieën.

Feiten	
Naam	Bedrijventerrein Roerstreek Zuid
Ligging	ten oosten van Roermond
Type terrein	gemengd/industrieterrein (t/m milieucategorie 4/5)
Grootte terrein	40 hectare (bruto oppervlakte)
Ontwikkelingsfase	het terrein is deels gerealiseerd, deels nog in ontwikkeling
Initiatiefnemer	REO Roerstreek BV (100% dochter van REO Midden-Limburg BV) in samenwerking met Grontmij Limburg en DHV
Bijzondere elementen	in 1998 is de ontwikkeling van het terrein stilgelegd vanwege de aanwezigheid van zeldzame amfibieën. Als gevolg hiervan moest er natuurcompensatie plaatsvinden, op grond waarvan vervolgens ontheffing voor de Flora- en Faunawet is verleend. Compensatie heeft plaatsgevonden direct aangrenzend aan het terrein. Hier is een natuurterrein van 53 hectare ontwikkeld. In plaats van drie bijna verdroogde poelen in de oude situatie zijn hier een zestal nieuwe en goed onderhouden poelen aangelegd. Op het terrein bevinden zich ook diverse archeologische waarden die tijdens het bouwrijp maken onderzocht zijn. Er loopt een wandelpad langs het terrein. Tevens ligt er een plan om een ‘natuurleerpad’ te realiseren. Gebruikmakend van de bijzondere situatie wordt het terrein als ‘groen bedrijventerrein’ in de markt gezet.
Contactpersoon	mw. J. Gramberg (REO Midden-Limburg) tel (0475) 42 62 50

HESSENPOORT
LARENSTEIN
BUSINESSPARK ARNHEM
ECOPARK
FIVELPOORT
PAPENDORP
AIRPORT BUSINESS PARK AMSTERDAM OSDORP
EEMSPORT
HET KLOOSTER
IJSSELOORD 2
DE BONDS
ROERSTREEK ZUID

GROENE BEDRIJVENTERREINEN *voordelen en tips*

VOORDELEN VAN GROENE BEDRIJVENTERREINEN

- groen is gezond. Een groene omgeving drukt het ziekteverzuim en verhoogt de creativiteit en de arbeidsproductiviteit.
- een bedrijventerrein waar het prettig toeven is verkoopt beter en behoudt ook op langere termijn zijn (vastgoed)waarde
- groen is een interessant onderscheidend element in de marketingstrategie
- veel groen en een goede landschappelijke inpassing verbeteren de uitstraling van een bedrijventerrein. Een belangrijke stap op weg naar het vergroten van het maatschappelijk draagvlak voor bedrijventerreinen.
- een groen bedrijventerrein kan bijdragen aan doelstellingen op het gebied van duurzaam en maatschappelijk verantwoord ondernemen

BEDRIJVENTERREINEN ZIJN ONVERMOED GUNSTIGE LOCATIES VOOR PLANT EN DIER

- bedrijventerreinen zijn relatief rustig (na vijfen en in de weekenden is er weinig tot geen activiteit)
- bedrijventerreinen bieden aanzienlijke onbebouwde oppervlaktes in de vorm van leidingstraten, randen en wegbermen. Dus veel potentiële ruimte voor flora en fauna.
- op veel bedrijventerreinen is water aanwezig in de vorm van vaarten en blusvijvers. Dus volop kansen voor natuurvriendelijke oevers.
- bedrijfspanden hebben allerlei potenties via (plat) dak en gevel. Een daktuin of een daklijst met uitsparingen voor kleine vogels is zo gemaakt.
- de ligging van bedrijventerreinen, op de rand van stad en platteland, is gunstig voor het aantrekken van natuur.

Deze brochure presenteert 12 bijzondere bedrijventerreinen met een ‘groen’ aspect. De initiatiefnemers achter deze 12 bedrijventerreinen hebben de bewuste keuze gemaakt te investeren in een aantrekkelijk bedrijventerrein. Niet als doel op zich, maar vanuit een mix van vooral economische overwegingen. Bedrijventerreinen zijn er in soorten en maten. Uiteraard is een modern kantorenpark iets heel anders dan een grootschalig industrieterrein. De voorbeelden uit deze brochure illustreren dat ieder type terrein zijn eigen kansen en mogelijkheden heeft.

Wat is een groen bedrijventerrein?

Een groen bedrijventerrein is een bedrijventerrein waar ecologische en landschappelijke waarde toegevoegd wordt op plekken waar dat de economische hoofdfunctie niet in de weg zit.

Een groen bedrijventerrein is kort gezegd:

- 1 Ecologisch interessant: een terrein met aanzienlijke oppervlakten groen en blauw, waar mogelijk ecologisch beheerd.
- 2 Landschappelijk ingepast: een terrein waar in het ontwerp rekening is gehouden met de lijnen en structuren van het onderliggende en omliggende landschap en waar met name de randen van het terrein aansluiten op de omgeving.
- 3 Recreatief toegankelijk: een terrein dat voor voetgangers en fietsers (dit kunnen zowel werknemers als recreanten zijn) op een prettige manier toegankelijk is.

Groene bedrijventerreinen en de Flora- en Faunawet

Hoe verhoudt het creëren van groen op een bedrijventerrein zich tot natuurbeschermingswetten zoals de Flora- en Faunawet? Kan het creëren van natuurwaarden op een bedrijventerrein betekenen dat er in de toekomst op dat terrein niet meer gebouwd mag worden of dat zelfs bedrijfsactiviteiten stilgelegd worden? Dit laatste is zeker niet het geval. Wel is extra aandacht tijdens bouwwerkzaamheden soms aan de orde. De boodschap is: start bijtijds met rekening houden met de Flora- en Faunawet. Met een goede planning kunnen veel botsingen met de Flora- en Faunawet voorkomen worden. Als de planning van bouwwerkzaamheden afgestemd wordt op de periode waarin betrokken dieren (daar zal het in de praktijk vooral om gaan) het minst kwetsbaar zijn zullen er in de praktijk geen problemen ontstaan. Ook het op eigen initiatief bieden van compensatie voor verstoring kan veel oponthoud voorkomen.

FINANCIËLE ASPECTEN VAN GROENE BEDRIJVENTERREINEN

- zie de aanleg van groen niet als ‘extra’ maar maak groen onverkort onderdeel van de grondexploitatie
- investeren in groen en andere duurzame aspecten loont. Onderzoek wijst uit dat met relatief weinig extra middelen een kwalitatief veel beter terrein aangeboden kan worden.
- kom met alle betrokken partijen tot een gezamenlijke visie op de gewenste (groene) kwaliteit van het bedrijventerrein. Werken vanuit een gezamenlijke visie leidt tot grotere investeringsbereidheid bij partijen.
- benut eventuele subsidies
- zorg dat de kosten voor het onderhoud van groen in de reguliere beheerbudgetten worden ondergebracht

ZORG VOOR DRAAGVLAK

- laat bedrijven in een zo vroeg mogelijk stadium meedenken over de invulling van groen op bedrijventerreinen
- goodwill voor ecologisch beheer bij bedrijven en werknemers is essentieel voor het slagen van ecologische projecten op bedrijventerreinen. Communicatie over het hoe en waarom kweekt betrokkenheid!
- schakel enthousiaste werknemers in bij het beheer van speciale stukjes groen. Bijvoorbeeld op een jaarlijkse werkdag voor bedrijven.

ZOEKTOCHT NAAR GROENE BEDRIJVENTERREINEN

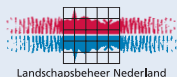
De presentatie van de in deze brochure opgenomen 12 bedrijventerreinen is de weerslag van een zoektocht naar het mooiste groene bedrijventerrein in Nederland. Gaande de rit is geconstateerd dat het ultieme groene bedrijventerrein (nog) niet bestaat. Maar de 12 gepresenteerde voorbeeldterreinen geven samen een heel goed beeld van wat mogelijk is op het gebied van ecologie, landschap en recreatieve toegankelijkheid.

Hoe is de selectie van de bedrijventerreinen tot stand gekomen? Als eerste stap heeft initiatiefnemer Landschapsbeheer Nederland een uitgebreide voorselectie gemaakt van bedrijventerreinen met een interessant 'groen' aspect. Op deze voorselectie is gereageerd door een externe klankbordgroep. Deze klankbordgroep, met daarin vertegenwoordigers van Stichting Natuur en Milieu, ministerie van Economische Zaken, Kamer van Koophandel Utrecht, Stichting Recreatie, VNG en Landschap Noord-Holland, heeft een nadere selectie van 20 terreinen gemaakt. Op basis van aanvullende informatie over deze terreinen heeft de klankbordgroep tot slot de 12 terreinen gekozen die in deze brochure gepresenteerd worden.

Zorg voor ons landschap
MAAK JE ERF GOED

Met inzet van kennis en middelen stimuleert Landschapsbeheer de ecologische ontwikkeling van de grond waarop wij wonen en werken. Zij doet dat met oog voor de regionale verscheidenheid die onze provincies elk een eigen karakter geeft. Natuurlijk groen rond huis en bedrijf betekent meer dan een ideale woon- en werkomgeving. Het zorgt voor evenwicht tussen mens en natuur. Zo'n omgeving is een erf, in de ruimste zin van het woord.

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

Colofon

Dit is een uitgave van Landschapsbeheer Nederland
Kaap Hoordreef 26, 3563 AT Utrecht
Postbus 9756, 3506 GT Utrecht
Tel 030-2345010
Fax 030-2310315
E-mail post@landschapsbeheer.nl
www.landschapsbeheer.nl

September 2005

Tekst Taco Jansonius, Landschapsbeheer Nederland

Eindredactie Paul Jacobs, Landschapsbeheer Nederland

Ontwerp Studio Angela Damen, Utrecht

Drukwerk Drukkerij All Print, Utrecht

Fotografie en beeld

Hessenpoort:	Robbert Snep (Alterra), Oene Moedt.
Larenstein:	BUROBEB stedenbouw architectuur interieur.
BusinessPark Arnhem:	Conny Koel (Grontmij Parkmanagement Arnhem), Alain Baars, Thomas van Groeningen.
EcoPark:	Adviesbureau Haver Droeze BNT, archief Ecopark Emmeloord.
Fivelpoort:	ir Karla Ubels ARCHITECT BNA, archief Fivelpoort C.V., archief Landschapsbeheer Flevoland.
Papendorp:	Peter Arno Broer, Taco Jansonius.
Airport Business Park	
Amsterdam Osdorp:	archief SADC.
Eemspoort:	archief W. Veldstra (gemeente Groningen), archief Landschapsbeheer Flevoland.
Het Klooster:	SAB Amsterdam, archief projectbureau Het Klooster, Taco Jansonius.
IJsseloord 2:	Aerofoto Brouwer Brummen, Joost Brouwers, Thomas van Groeningen.
De Bons:	SVP architectuur en stedenbouw.
Roerstreek Zuid:	Robbert Snep (Alterra), archief Landschapsbeheer Flevoland.

Deze brochure is tot stand gekomen in het kader van het project Bedrijven in het Groen. Doel van het project is gemeenten en bedrijven, maar ook projectontwikkelaars en ontwerpers, bewust te maken van de mogelijkheden en het belang van ecologie, landschap en recreatieve mogelijkheden op en om bedrijventerreinen. Het project wordt uitgevoerd door Landschapsbeheer Nederland. Contactpersonen zijn Taco Jansonius en Gerrit-Jan van Herwaarden.

Deze uitgave is mogelijk gemaakt door bijdragen van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de Nationale Postcode Loterij

Zorg voor ons landschap

DAT DOEN WE SAMEN

MAAK JE ERF GOED

RUIMTE VOOR PLANT EN DIER

BAKENS IN DE TIJD

Landschapsbeheer Nederland

